
Klaszter – új divatszó, vagy valódi értékteremtő?

Héjj Tibor – dr. Matuz János – dr. Ménesi Balázs

White paper

2007. november 30.

PROACTIVE MANAGEMENT CONSULTING®

Bemutatózás

Cégünk, a PROACTIVE MANAGEMENT CONSULTING® stratégiai tanácsadó és menedzselő vállalkozás, melynek egyik fókuszterülete a K+F+I szektor.

Mindig az új, komplex és transz-diszciplináris kihívásokat keressük, legfontosabb ezirányú referenciáink az alábbiak:

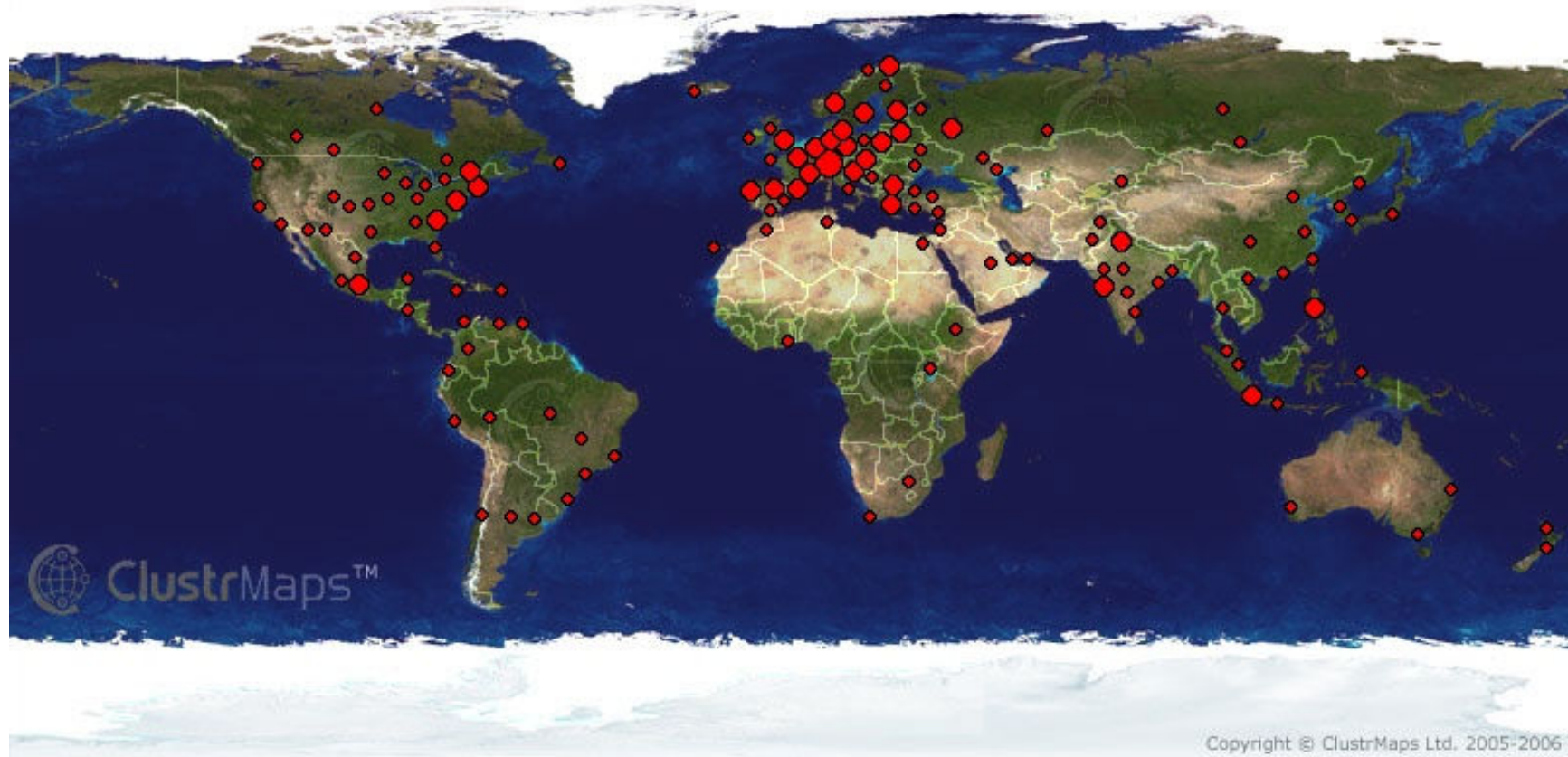
- Első regionális egyetemi tudásközpont projektek egyik stratégiai tanácsadója és azóta is a Projekttanács elnöke (2004 -)
- Első egyetemi Technológiai Transzfer Iroda stratégiaileg, üzletileg és jogilag történő megszervezése, folyamatos támogatása (2004 -)
- Első két milliárd forint költségvetésű kutatási klaszterek egyikének megszervezője, pályázatírója és azóta is klasztermenedzsere (2005 -)
- Első létrehozója a kutatást, az egészségügyet és a külföldi befektetőket összehozó klaszternek, egyúttal klasztermenedzser (2005 -)
- Első GVOP klaszterpályázat egyik nyertese (2006 -)
- Első országos klaszter megszervezője, mely a telekommunikációra és az IT-ra vonatkozó kutatás-fejlesztést tűzte zászlajára, és annak klasztermenedzsere (2007)

Tehát nemcsak elindítjuk, hanem kísérjük is a projektjeinket, siker orientáltan és siker-függően, „egy hajóban evezünk” struktúrákban

Tartalom

- **Mit is jelent pontosan az a fogalom, hogy „klaszter”?**
- Milyen trendekre érdemes figyelniük ma Európában és Magyarországon?
- Milyen jogi formát használjunk klaszter alapításakor?
- Mit kell feltétlen tudniuk a pályázatokról, mielőtt klasztert alapítunk?

A klaszterek mára elterjedtek az egész világon, a kifejezés is egyre gyakrabban fordul elő

Honnan ered ez az egyre népszerűbb hívószó?

A „klaszter” különböző tudományágakban és különböző iparágakban eltérő tartalommal meghonosodott fogalom

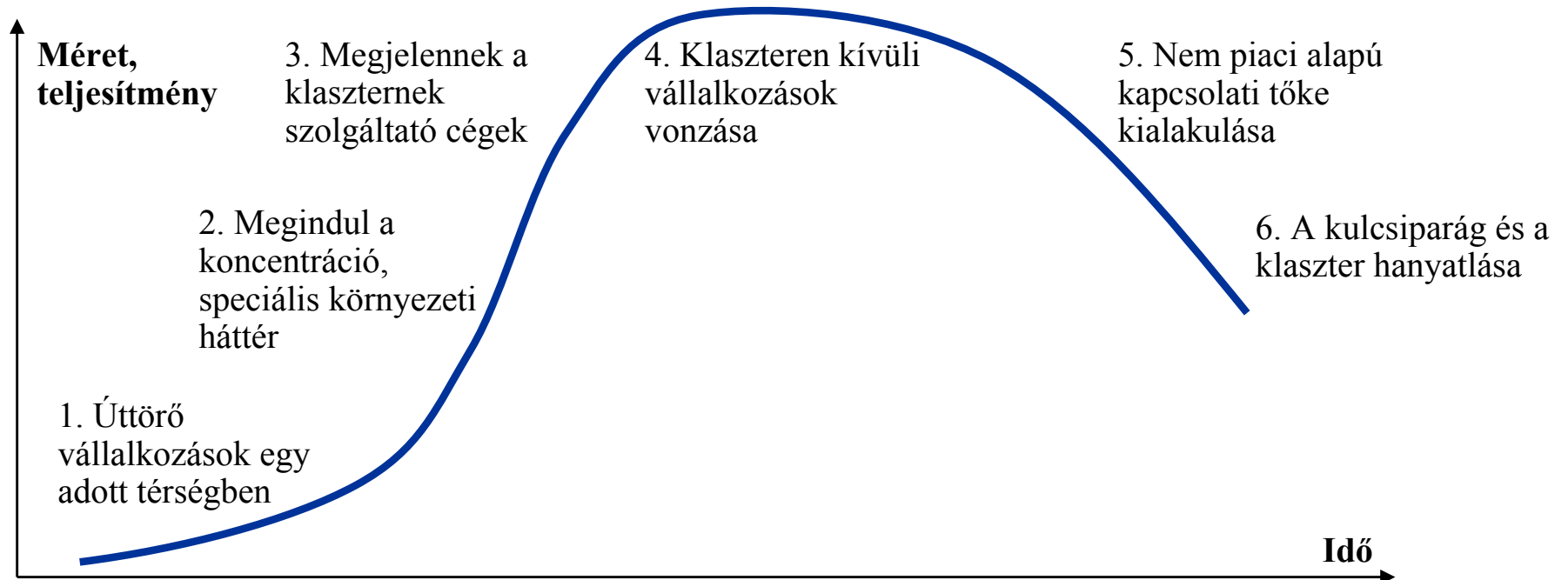
- **Szociológia:** eredetileg ‘klaszter’, ‘klaszter marketing’ a statisztikában (egy adott csoport, mint pl. piaci ‘szegmens’)
- **Technológia:** Szilikon Völgy: a 80’as 90’es évek mintarégiója ihlette számos gazdasági klaszter létrejöttét
- **Informatika:** Microsoft Cluster Server (MSCS) ill. Windows Compute Cluster Server 2003 – számítógépcsoportok
- Hasonló **világméretű központok:** **pénzügy** – London, New York; **média** – Hollywood; **autógyártás** – Dél-Németország, Detroit; **telecom** – Stockholm, Finnország; **textil- és divatipar** – Észak-Olaszország (Ketels 2003)
- **Hálózatok** és klaszterek: a már a 60’as években említett hálózatok fontossága a 90’es években újra előjött olyan tényezők miatt mint a rugalmasság, hatékonyság, internet, virtuális piac

Mit is jelent mindez a vállalatok számára?

A vállalatok számára a klaszter nem más, mint...

- ... egy adott, a globális értéklánchoz kapcsolódó **iparághoz** tartozó, **egy értékláncmentén** szerveződő **független vállalatok** és non-profit intézmények, és a hozzájuk kapcsolódó gazdasági szektorok és intézmények olyan halmaza, amelyek
  - relatíve nagy arányban használják **egymás termékeit és szolgáltatásait**,
  - **ugyanazon tudásbázisra és infrastruktúrára** támaszkodnak,
  - valamint **hasonló innovációkat** tudnak hasznosítani, azaz
  - közös érdekeltségen alapuló együttműködés keretében, szinergikus hatással és a kritikus méret elérése végett együttműködnek, miközben megtartva szuverenitásukat **versenyeznek is**.
- Célok: externáliák kezelése, költségcsökkentés a hálózaton belül, innováció serkentése, tranzakciós költségek minimalizálása – a „helyi” előnyök kiaknázása a „globális” kihívásra, optimalizálni a kollektív **termelékenységüket**.
- Nem (csak) beszállítói kapcsolat, messze több mint projekt-alapú konzorcium vagy akár terület-alapú stratégiai szövetség. Fontos erőforrása a **bizalmi és társadalmi tőke**.
- A klaszteresedés egyik kiváltója a komplementaritás. Egymás hiányzó képességeit, lehetőségeit kiegészítve jelentősen képesek hozzájárulni mind a tagok mind az egész **régió**, vagy **térség** versenyképességének növekedéséhez.

Egy klaszter kialakulásához több lépcsős folyamatot kell végigjárni, s persze itt is megvan a szervezeti életciklus

A klaszterek fajtái kétféle szempont szerint oszthatók föl

Irányultság szempontjából:

- Iparági, regionális – Innováció, kapcsolódás az értékláncban
- Intézményre épülő – Speciális szolgáltatásokat (pl. beszerzés) nyújtó vagy méretgazdaságosságot támogató közös szervezet
- Hálózatra épülő – Meglevő, jellemzően zártkörű hálózatok közötti együttműködés
- Tudásorientált – Nyitott kezdeményezés, középpontban az információáramlás, tapasztalat és tudás-csere, spontán szerveződések

Értéklánc szempontjából:

- **horizontális:** ugyanazon iparágba tartozó vállalatok egy adott földrajzi területen, esetleg: ugyanarra az ipari vagy műszaki alapra épülnek, közös piacon működnek, közös beszerzési és/vagy disztribúciós csatorna
- **vertikális:** horizontális tagok illetve a beszerzési lánc mentén más szinteken elhelyezkedő tagok (beszállítók, fogyasztók, kapcsolódó szolgáltatók)
- **diagonális:** egymást kiegészítő vagy szimbiotikus tevékenységek amely során minden tag a többi céghez hozzáadott értékkel növeli az értékláncot

Forrás: Braun, P. (2005) *The importance of value chains and co-operation as drivers for SMEs growth, performance and competitiveness in the tourism-related industries – Creating value to tourism products through tourism networks and clusters: uncovering destination value chains*. Gwangju, Korea.

Legendijk, A. (1999) *Good practices in Cluster initiatives. Lessons from the 'Core' regions and beyond*. Centre for Urban and Regional Development Studies, University of Newcastle Upon Tyne, Newcastle.

Összefoglalás: A klaszter tehát versenyelőnyöket szolgál

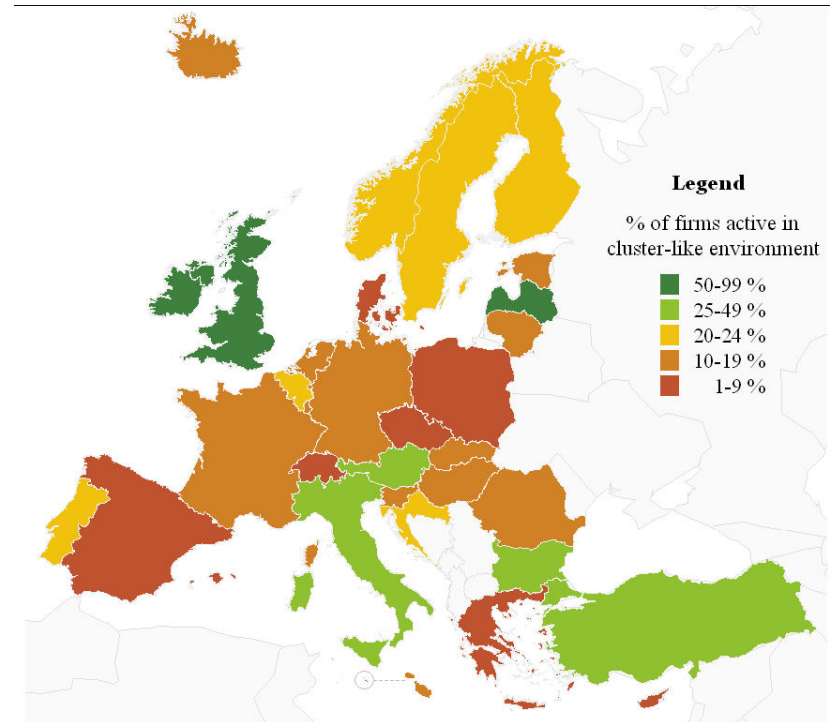
- Nemcsak gazdaságfejlesztési lehetőség, hanem a társadalmi rendszerek, a helyi közösségek, az **önszerveződés** erősítésének útja is
- Előny lehet az **információ és kommunikáció áramlás**, közös fellépés, képzés, a nemzetközi szintén való megjelenés, a PR és a marketing, a közös adatbázisok
- A Gallup felmérés szerint az **innováció** sokkal inkább jellemző a klaszter-környezetben működő vállalatokra
- A sikerességhez **hálózatos gondolkodás** szükséges. A közös fellépés lényege az individualista verseny mellett hálózatos együttműködésben is történő gondolkodás.
- Tehát a sikeres klaszter: különböző erősségű (elkötelezettségű) és jellegű (beszállító, kiegészítő szolgáltatások, projekt vagy stratégiai szövetségen nyugvó) kapcsolati relációkon alapuló organikus **hálózatok hálózata**

Tartalom

- Mit is jelent pontosan az a fogalom, hogy „klaszter”?
- **Milyen trendekre érdemes figyelniük ma Európában és Magyarországon?**
- Milyen jogi formát használjunk klaszter alapításakor?
- Mit kell feltétlen tudnunk a pályázatokról, mielőtt klasztert alapítunk?

Jelenleg nagy az eltérés az egyes európai országok között

- **Az Európai Unióban átlagosan minden negyedik cég** (min. 20 alkalmazottal) dolgozik klaszter környezetben, azaz szoros együttműködésben más helyi vállalkozásokkal
- A 25 tagországon belül kirívó az ellentét a régi és új (2004) tagállamok között, az újak még láthatóan nem ismerték fel a klaszterek jelentőségét:
EU 15: 28% szemben az EU 10: 9%-ával
- Kiemelkedik az **Egyesült Királyság**, ahol a vizsgált iparágakban a 20 főnél nagyobb **cégek 84%-a** tett eleget a „klaszter” definíciójának
- Szintén magas arányban: Lettország (67%), Írország (64%)
- A sor végén: Ciprus (3%), illetve Lengyelország és Csehország (4%), Görögország, Észtország, Litvánia (9%)
- Az egyes országokat tekintve a hálózatos működés legmagasabb foka a Skandináv országokra jellemző – a klasztertag cégek többsége több mint 2 üzleti hálózatban vesz részt. Hasonló a helyzet Törökországban is.

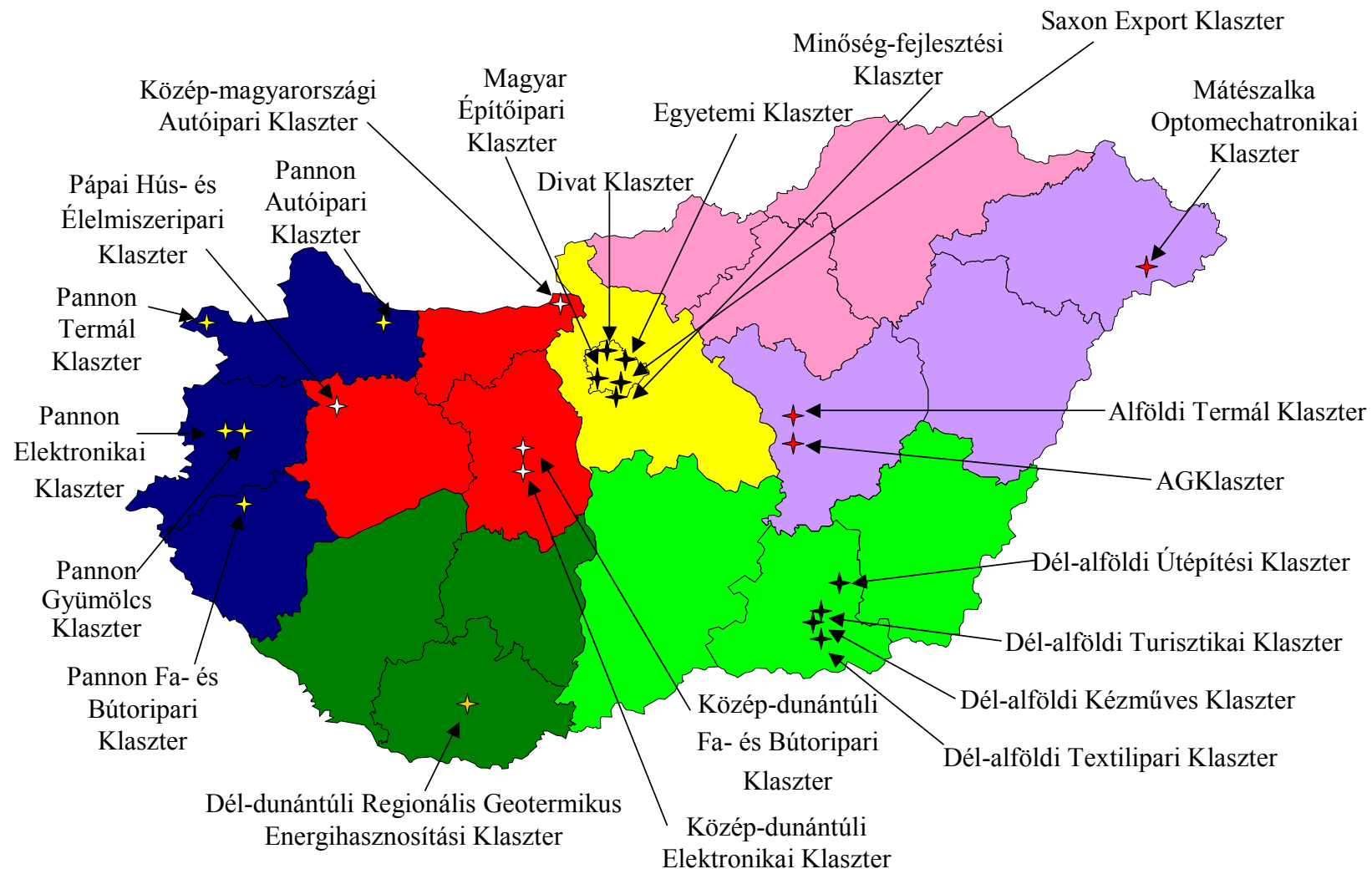
A közhiedelemmel ellentétben a KKV-kat tartalmazó klaszterekre a multiknak is szükségük van

- Nyugat-Európában a klaszter képzés kezdeményezése a KKV-k köréből indul, tehát alulról felfelé történő építkezés jellemzi. A klaszterszerűen működő cégek jövedelmezősége 2 - 4 %-kal javul és a KKV-k túlélési aránya jóval magasabb, mint az elkülönülten fellépő cégeké
- A klaszter nemcsak gazdaságfejlesztési lehetőség, hanem a társadalmi rendszerek, a **helyi közösségek**, az önszerveződés erősítésének útja is. A vállalatok felismerték, hogy csak **lokális háttérrel**, üzleti partnereikre támaszkodva tudnak talpon maradni a nagyon erős globális versenyben.
- Egyre többször hangzik el, hogy **klaszter alapú gazdaságpolitika szükséges**, hogy a KKV-k meg tudjanak erősödni – konkrét támogatásokat is jelent (GVOP, NKTH)
- Előny lehet az információ és kommunikáció áramlás, **közös fellépés**, képzés, a nemzetközi szintéren való megjelenés, a PR és a marketing, a közös adatbázisok

Porter szerint napjainkban a globális versenyben nem elkülönült vállalatok vesznek részt, hanem az új munkamegosztás, így a globális verseny alapegységei a klaszterek lettek!

Az első magyar klaszter 2000-ben jelent meg, 2004-ben több mint 20 működött, ma a számuk dinamikusan nő

Magyarországi klaszterek központjai

Sikeres hazai példák jól mutatják a méret szerepét a klaszterek érdemi és hatékony működése szempontjából

Autóipar:

PANAC klaszter (73 tag) szolgáltatások

- Tréning (benchmarking, 1 nap)
- Szakmai programok (7 nap)
  - beszállítói konzultáció, technológia és innovációs roadshow, VIR...
- Kapcsolatrendszer
  - részvétel 2 kiállításon, 5 üzletember-találkozó, 3 tanulmányi út
- Benchmarking klub
  - adatmegosztás, legjobb gyakorlat látogatások
- Projekt-koordináció
  - REGINS (7 m€), BelCar (1 m€), Ricarda (500 k€), HEFOP (képzési sorozat), GVOP (IT-platform, benchmarking klub fejlesztése, adatbázis), Regionális Egyetemi Tudásközpont

Fa- és bútoripar:

PANFA klaszter (81 tag) szolgáltatások

- Szakmai tanulmányok, felmérések, tervek
  - 1 év alatt 6 tanulmány (technológiai felmérés 44 tag körében, innovációs technológiai központ szolgáltatásainak terve, laborfejlesztés szükségessége és lehetőségei...)
- Rendezvények
  - 13 workshop, üzletember-találkozó (35-50 cég), marketing-konferencia, tréning közbeszerzésről,
- Tanulmányutak
  - energiaerdő
  - EUs KKV találkozó Grazban
  - horvát best practice (energia-hasznosítás)

Magyarországon kiemelt területté vált a turizmus, ill. gyógyturizmus – e téren is, marketing orientációval

- Eredményeket tudnak felmutatni a régebbiek is: a Dél-alföldi Termálklaszter, Észak-alföldi Termál Klaszter is...
- Nemrég újabbak is alakultak: Csepel-sziget és Környéke Kistérségi Turisztikai Klaszter, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Termál Klaszter, Dél-Dunántúli Gyógy- és Termál Klaszter, Észak-Balaton, stb...
- A továbblépést célozta meg a Pannon Termál Klaszter (PANTERM), melynek víziója a termálvíz alapú gyógyítás és rekreáció Közép-Európai központjává válni...

DE: A fenti klaszterek alaptevékenysége általában (csak) a közös (helyi) marketing, így általában szimplán lokális és horizontális „szálloda/fürdő-klaszterek”...

Az igazi klaszterek alapját „technológiai platformok” jelentik

- Ezek fókusz, ill. komplexitása határozza meg a klaszterek összetételét (egy iparág horizontális beszállítói versus egy komplex tevékenységi kör értéklánc-szerinti, diagonális klasztere)
- E héten volt a beadási határideje a „Nemzeti Platform” elképzeléseket támogatni hivatott GM/NKTH pályázatoknak
- Talán a saját esetünk a legkézenfekvőbb példája annak a kevés esetnek, amikor nem egyszerűen a „hasonlók érdekszövetsége” jön létre, hanem valóban előremutató, szinergikus hatásokat felmutatni képes elképzelések valósulnak meg:

„... egy olyan Technológiai Platformot kívánunk létrehozni, mely a Proactive Management Consulting által szervezve az alábbi területekre koncentrálna:

kutatások a kiemelkedő magyar gyógyvízkészlet-alapú kombinált egészségmegőrző és gyógyító eljárások azonosítására, hatás- és gyógyító-mechanizmusuk feltérképezésére, alkalmazhatóságuk és hatékonyságuk vizsgálatára

innovációk, melyek olyan műszerek és berendezések fejlesztésére és gyártására irányulnak, melyek segítségével a megelőzés ill. gyógyítás hatékonysága nő, költségei csökkennek, miközben a sikerességi „hit rate” növekszik, így a gyógyvízalapú gyógyítás nemzetközi megítélése is felminősül – és vele a magyarországi üzleti potenciál is

képzés és oktatás, amely a magyar gyógyvízkészlet-alapú kombinált egészségmegőrző és gyógyító eljárások alkalmazására alkalmas személyzet létrehozására és tudásának világszínvonalon tartására irányul....

... növelve a magyar **egészségturizmus** külföldi és belföldi vonzerejét.”

„Klaszterkedni” bizonyos szinten mindenki tud, de a sikeres klasztereknek jól körülhatárolható sikertényezői vannak

- A tagok felismerésből fakadó meggyőződése, hogy a hálózatok kölcsönös előnyöket jelenthetnek...
- ... a hálózatok helyes értelmezése, ahol meg marad a tagok szuverenitása, beleértve a piaci viszonyokat, közte az egymás közti versenyt is,
- Miközben a közös célokat és érdekeket tekintve megvalósul egy rendszeres és időszakosan vagy területenként mély együtműködés is.
- Képesség tehát arra, hogy gondolkozzunk magunkért „mi”-ben,
- Demokratikus körülmények és játékszabályok között (sem diktátori módon „begyűrve” a többieket, sem anarchisztikusan, sem pedig „potyautas”-ként)
- A vezetést illetően a tagok eddigi tapasztalata, hogy **kellően erős (határozott) cég szükséges a klaszter élére, ami összefogja a tagokat és jó irányba állítja a klaszteren belüli és kívüli versenyszellemet.**

Tartalom

- Mit is jelent pontosan az a fogalom, hogy „klaszter”?
- Milyen trendekre érdemes figyelniük ma Európában és Magyarországon?
- **Milyen jogi formát használjunk klaszter alapításakor?**
- Mit kell feltétlen tudni a pályázatokról, mielőtt klasztert alapítunk?

Mit jelent a klaszter jogi szempontból?

- A különböző világszerte meghatározó – EU, OECD, Porter stb. – alapfogalmak kulcsfogalmaiból érdemes kiindulni:

- Univerzális jellemzők

**Integráció/
Hálózat**

Együttműködés

Verseny

**Önálló jogi
személyek alkotják**

- Speciális, de többségében elterjedt jellemzők

**Horizontális/
Vertikális**

**Van vagy nincs önálló
jogi személyisége**

**A tagok regionális
közelsége**

Az együttműködési forma lehet szerződéses...

- Az írásbeli szerződés **atipikus**, többségében „együttműködési megállapodás” vagy „szindikátusi szerződés” elnevezéssel bír, alapja a Ptk.-ban megfogalmazott **szerződéskötési szabadság alapelve**.
- A szerződésben a felek meghatározott **célből, eszközökkel, jogokkal és kötelezettségekkel**, és területen **hosszú távon kívánnak** együttműködni.
- Tartalmilag egy **atipikus együttműködési szerződés** elemeire fontos figyelemmel lenni és azokat tartalmilag pontosan meghatározni. Az atipikus jellegre való tekintettel fokozott precizitással, fogalmi meghatározásokkal, magyarázattal.
- Véleményünk szerint sok esetben a negatív meghatározás is szükséges, pl.: „a klaszter sem a Polgári Törvénykönyv, sem a Gazdasági Társaságokról szóló törvény szerinti társasági formát nem ölt”

...de elképzelhető társasági forma is

Klaszteralapítás esetén jogi szempontból (is) szükséges általában a következő:

- küldetés és célok pontos meghatározása;
- az együttműködés formájának meghatározása (jogi személy vagy jogi személyiség nélküli társaság, for-profit vagy non-profit, vagyonegyesítő vagy koordinatív társaság, VAGY atipikus együttműködési szerződés);
- az együttműködés formájának megfelelő szerződés(ek), vagy/és alapító okirat, Szervezeti és Működési Szabályzat elkészítése és aláírása;
- a klaszter szervezeti felépítésének (folyamatszabályozásnak) a meghatározása, tisztségviselők, tagi viszonyok kereteinek meghatározása vagy/és szerződéses jogok és kötelezettségek meghatározása
- a klaszter tevékenységi köreinek meghatározása

A klaszter létére, eredményességére, működésére a jog csak lehetőséget ad, amelyet lehet optimalizálni – akárcsak más társaságok vagy szerződések esetén – azonban tekintettel a klaszterek tulajdonságaira, a klaszterek esetén sokkal inkább az érintett feleken, különösen a klasztermendezsereken múlik az, hogy a klaszter valóban klaszter lesz-e!

Megítélésünk szerint Magyarországon a klaszterek számára az esetek többségében egy atipikus együttműködési szerződés jelent megoldást egy professzionális klasztermenedzserrel!

- Ez esetben a felek a lehető legnagyobb mértékben élhetnek szerződéses szabadságukkal.
- A Felek jogai és kötelezettségei a szerződésben kerülnek meghatározásra.
- A felelősség szerződéses felelősség (nem társasági jogi felelősség); tekintettel arra, hogy a kötelezettségek többsége a klasztermenedzsert terheli az ő felelőssége a legnagyobb!
- Az állami nyilvántartásba vétel a pályázati pénzek elnyerése esetén megvalósul (pl.: GKM – GVOP, GOP pályázatok, NKTH – nemzeti kutatási pályázatok) és alakulnak a magán akkreditációval foglalkozó szervezetek.

A legjobb megoldást az adott célok és körülmények együttesen határozzák meg

Tartalom

- Mit is jelent pontosan az a fogalom, hogy „klaszter”?
- Milyen trendekre érdemes figyelniük ma Európában és Magyarországon?
- Milyen jogi formát használjunk klaszter alapításakor?
- **Mit kell feltétlen tudnunk a pályázatokról, mielőtt klasztert alapítunk?**

Közel egy évtized alatt a kormányzat jelentőségük felismerésétől – és az elsők konkrét létrehozásától – jutott el addig, hogy ma a gazdaságfejlesztés egyik fő motorjának tekinti a klasztereket

A minta az USA: a 90-es évek közepére az USA-ban mintegy 380 vezető klaszter a munkaerő 57%-át foglalkoztatja és az USA exportjának 78%-át adja

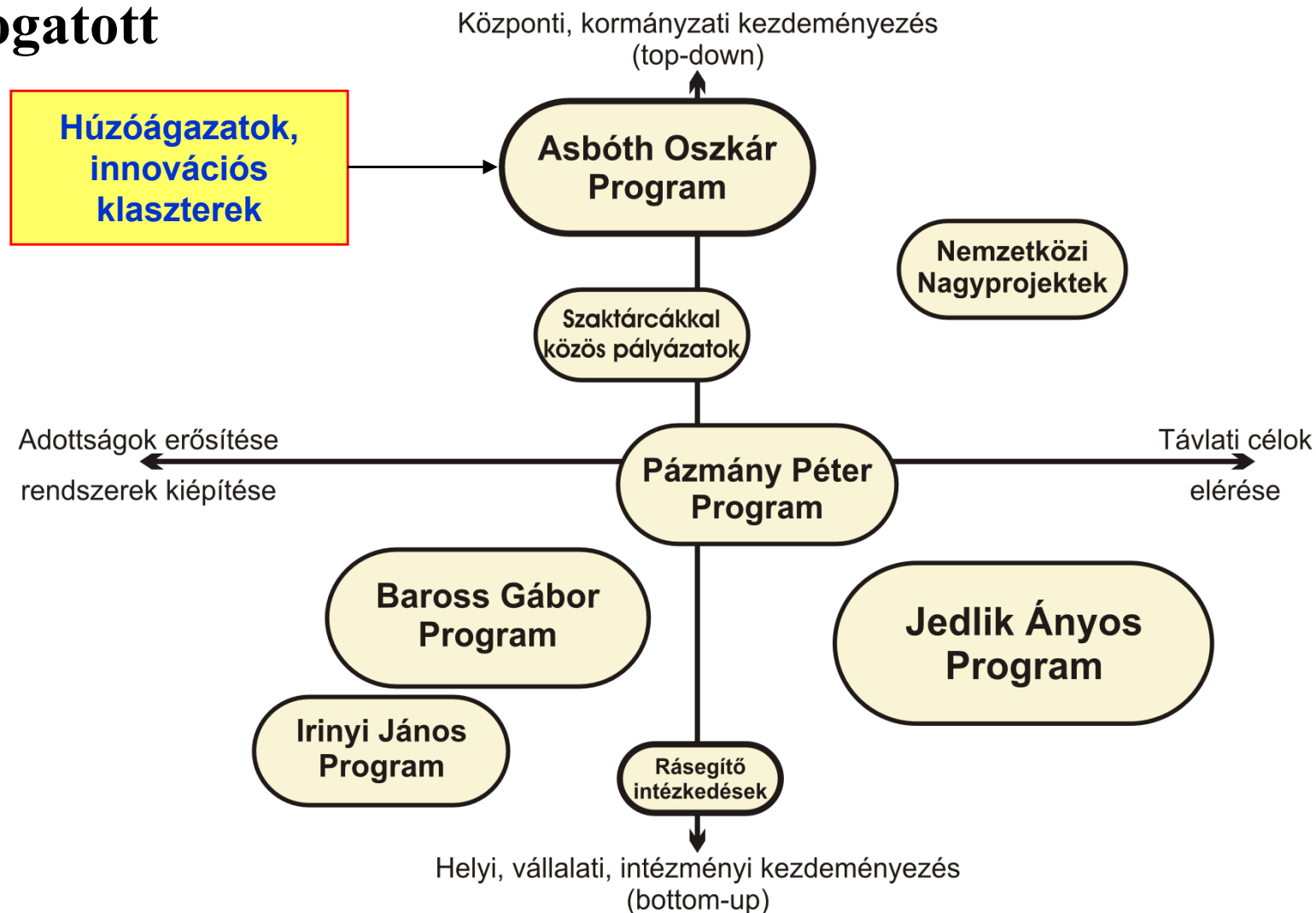
Itthon:

- Magyarországon a Széchenyi-terv regionális gazdaságépítési programjában jelennek meg először a klaszterek, **az elsők között a Gazdasági Minisztérium támogatásával 2000-ben jön létre a Pannon Autóipari Cluster (PANAC)**, majd az ország fejlett térségeiben ezt az idegenfogalomra, fafeldolgozásra hasonlóan támogatással létrehozott klaszterek követik
- Először a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal ír ki pályázatot **kutatási klaszterek támogatására 2005-ben**
- **2006-ban** már a GVOP keretében **támogatják a klaszterfejlesztést...**
- **2007-2013** közti pályázati lehetőségek a klasztereket a gazdaságfejlesztés egyik fő motorjaként tervezik támogatni

A fejlett nyugati világhoz képest 5-10 évvel később kezdődött folyamat gyorsításában komoly szerepe van az EU tagállamként klaszter-orientált gazdaságfejlesztésre igénybe vehető támogatásoknak

Az NKTH 2005-ben 5 kutatási klasztert 6,5 milliárd forinttal támogatott

Néhány év szünet után a Pólus Program keretében a fenti támogatás többszörösére innovációs klaszterek pályázhatnak majd, de ekkor előzetes akkreditációjuk már előfeltétel lesz!

A gazdaságfejlesztésre 2007-2013 között rendelkezésre álló 1.100 milliárd forintból már 2008 végéig mintegy 74 milliárdra a nyertes klaszterek szerződhetnek

- gazdaságfejlesztésre a GOP, a ROP-ok és a KMROP keretén belül mintegy 1.100 milliárd forintnyi támogatást elnyerésére írnak ki pályázatot
- ebből 200 milliárd forint támogatási összegre az akciótervek szerint már 2008 végéig szerződést lehet kötni
- ennek az összegnek **36%-ára klaszterek pályázhatnak** majd
- a klaszterek által elnyerhető összeg 40%-át viszont már eleve csak akkreditált Innovációs Pólus klaszterek pályázhatják meg
- Az akciótervek szerint **a pályázatok 2007 októberében** indulnak
- A támogatás-intenzitás 25%-tól 80%-ig terjed a régió és a támogatott tevékenység függvényében

Már az akciótervekből kiderül, hogy mintegy 30 milliárd forintnyi támogatásra csak akkreditált klaszterek pályázhatnak majd!

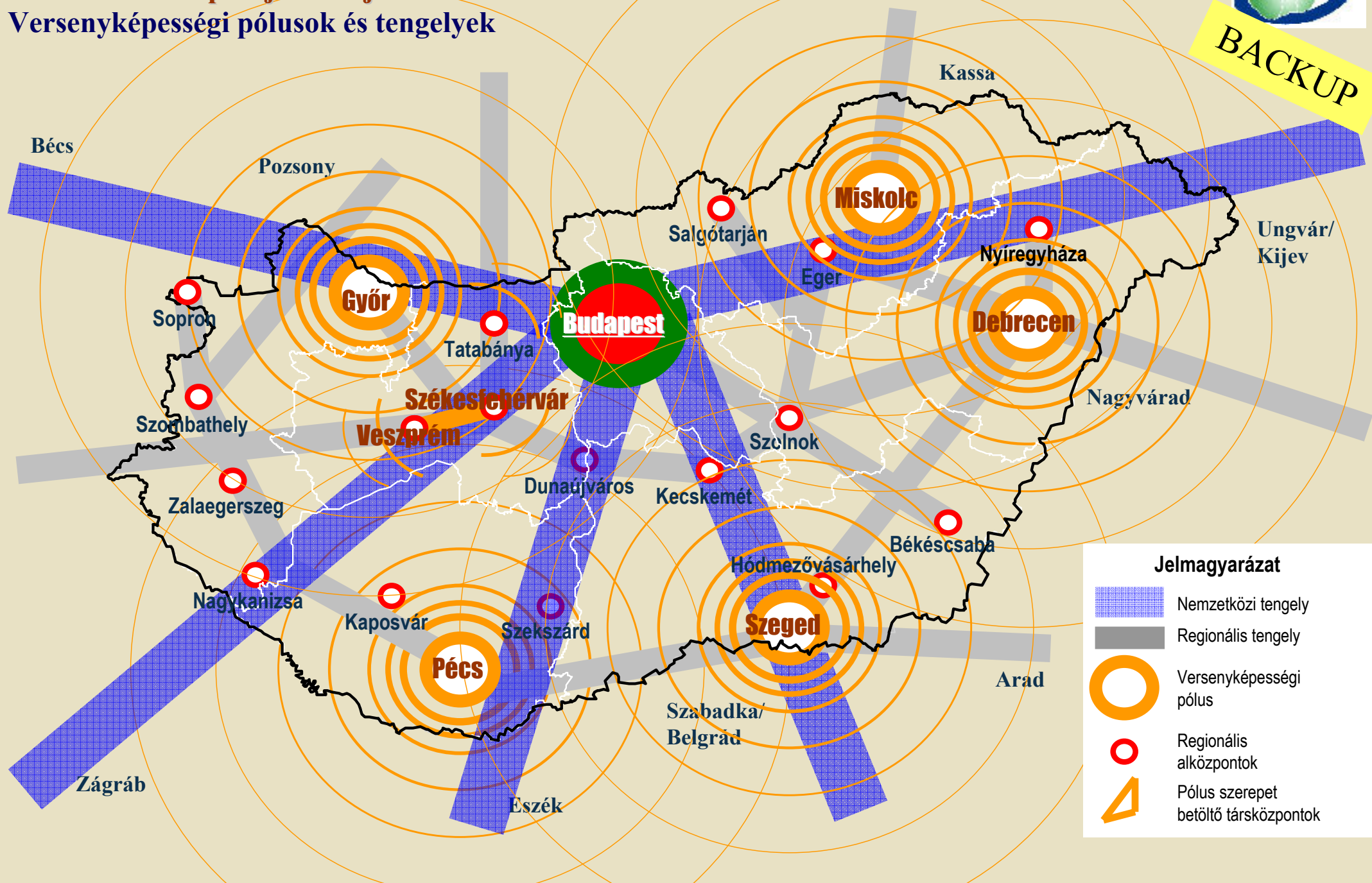
A Fejlesztési Pólus programban kiemelt fontosságuk okán 2007-2008-ban 15,2 milliárd forint támogatásra csak az akkreditált Pólus Innovációs klaszterek pályázhatnak

- A Pólus Program úgy kívánja hazánk versenyképességét fejleszteni, hogy az az EU gazdaságába integrálódva a magas hozzáadott értékű, export-orientált tevékenységekre specializálódjon
- A Program e célok elérése érdekében két alappillérre, a vállalkozásfejlesztésre és a horizontális gazdaságfejlesztésre épül
- A Zászlóshajó programok több operatív programot átfogó összehangolt, integrált beavatkozások egy kiemelt cél érdekében elérése érdekében
- **Egy kiemelt Zászlóshajó Program** mely a klaszterek szempontjából is jelentős: **a Fejlesztési Pólusok**
- A **vállalkozás-fejlesztési támogatások** esetén a klaszterek, ill. a **klaszter-kezdeményezések versenyeznek**
- A **horizontális gazdaságfejlesztési támogatások** esetén az első évben az önkormányzatok, később **az önkormányzatok a klaszter-kezdeményezésekkel társulva versenyeznek**

**Egy kiemelt Zászlóshajó Program mely a klaszterek szempontjából is jelentős:
Versenyképességi pólusok és tengelyek**

BACKUP

Jelmagyarázat

	Nemzetközi tengely
	Regionális tengely
	Versenyképességi pólus
	Regionális alközpontok
	Pólus szerepet betöltő társközpontok

Mi magunk már 2003 óta foglalkozunk klaszterekkel, de 2005 óta aktív kristályosodási pontként, katalizátorként magunk is részt veszünk a gazdaságfejlesztésben:

- **Orvostudományi Alkalmazott Kutatási és Fejlesztési Klaszter** (tagok: Semmelweis Egyetem, AMRI Hungary Zrt, Lab International, Screenotech, Proactive Management Consulting) számára **1,4 milliárdos NKTH pályázat** megírása és **klasztermanagement 2005-óta**
- **PMC-klaszter létrehozása 2005-ben** 4 alapító taggal – köztük a Semmelweis Egyetem – majd 2006-ban 25 milliós klaszter-fejlesztési (de minimis) GVOP támogatás elnyerése a Gyógyturizmusban rejlő innovatív lehetőségek kiaknázására
- **Magyar Telekom NyRt részére** olyan Innovációs klaszter előkészítése, létrehozása és **klasztermenedzselése**, amely alkalmas annak az akkreditációnak az elnyerésére, amivel a Pólus Programban sikerrel pályázhat

A klaszteresedéssel kapcsolatos lehetőségek feltárásától a klaszterszervezésen keresztül a klasztermenedzsmenig országos szinten vezető pozíciónk és a legjobb referenciáink vannak. A felhalmozott tapasztalatunkat a mostantól rendelkezésre álló gazdaságfejlesztési támogatások kihasználásánál ajánljuk fel hozzáadott érték képzésére.

Elérhetőségünk:

PROACTIVE MANAGEMENT CONSULTING®

Cím: Molnár u. 19. Budapest, Hungary, H-1056

Ügyvezető partner: Héjj Tibor

Tel: + 36 (1) 266-1778

Fax: + 36 (1) 266-1292

Email: info@p-m-c.hu

Web: www.p-m-c.hu

Cégjegyzékszám: 13-09-092832

(Nemzetközi) Adószámunk: (HU) 12936728-2-13

Bankszámlaszámunk: 11742173-20149011-00000000

ISO 9001:2000 Certificate Registration No.: 75 100 9946